

Asia: VN/1281/2020

Lausuntopyyntö hallituksen selonteosta kotoutumisen edistämisen uudistamistarpeista (luonnos)

Lausunnonantajan lausunto

Yleiset selontekoa koskevat kommentit

Selonteossa voisi selkeämmin ilmaista vastuiden jakautuminen eri toimijoille. Vastuutahot olisi hyvä nimetä ja sisällyttää ne lainsäädäntöön.

Kommentit lukuihin 1-6: Tilannekuva ja keskeiset muutostekijät. Pyydämme tarvittaessa kirjaamaan vain tiiviin yleisen lausunnon luvusta ja yksityiskohtaisesti vain tärkeimmät kommentoitavat tai mahdollisesti puuttuvat asiat.

Selonteon tilannekuva ja keskeiset muutostekijät on kuvattu kattavasti erilaiset näkökulmat, selvitykset, lainsäädäntö ja asiakastutkimukset huomioiden. Selonteon tilannekuvaan on samaistuttavissa myös Keski-Suomen maakunnassa. Selonteossa huomioidaan kattavasti myös niin maahanmuuttajien työllistymisen pullonkaulat kuin tuodaan esille maahanmuuttajien potentiaali ja osaaminen työllistyä tai perustaa yritystoiminta. Myös syrjäytäkysymykset ja rasisminvastainen toiminta on nostettu oleellisesti esille. Selonteon tilannekuvassa voisi hieman rohkeammin tuoda esille työnantajien ja yritysten näkökulmaa ja asenteita.

Eduskunnan vuonna 2019 hyväksymässä kotouttamista koskevassa kannanotossa edellytettiin, että hallitus huolehtii kotouttamisen merkittävästä nopeuttamisesta siten, että kotoutumisjakso määritellään pääsääntöisesti yhden vuoden pituiseksi. Toimintoja tulee tehostaa nykytilanteeseen verrattuna kaikissa vaiheissa siitä lähtien, kun maahanmuuttaja saapuu Suomeen. Toimintojen tehostaminen kotoutumisjakson kaikissa vaiheissa on kannatettava, mutta kotoutumisajan lyhentäminen vain yhteen vuoteen ei ole riittävä. Kotouttamispalvelujen piiriin tulevat asiakkaat saapuvat maahan hyvin erilaisin taustoin ja haastein, jolloin kaikki eivät pysty aloittamaan heti kotouttamista edistäviä toimia, vaan tarvitsevat alkuun enemmänkin asettautumispalveluja, työkykyselvityksiä, terveyspalveluja jne. Näin ollen kotoutumisajan lyhentäminen yhden vuoden mittaiseksi asettaa maahanmuuttajat eriarvoiseen asemaan heidän heterogeenisuudestaan johtuen. Tilanteesta riippuen mahdollisuus esimerkiksi kotoutumista edistäviin toimiin on eri yksilöillä erilainen terveydentilasta tai muusta syystä johtuen.

Mikäli työelämässä tai opinnoissa tarvittava kielitaito asetetaan tavoitteeksi, on huomioitava, ettei sen saavuttaminen ole välttämättä mahdollista vuoden mittaisen kotoutumisajan. Tällä hetkellä tavoitetaso on B1, mutta jo ammatillisen koulutuksen antaman palautteen mukaan em. kielitaitotaso ei riitä ammatillisten opintojen suorittamiseen.

Kuten selonteossa todetaan kielitaitoa sekä työelämä- ja yhteiskuntavalmiuksia edistävä kotoutumiskoulutus on usein ensimmäinen tai keskeinen osa kotoutumissuunnitelmaa. Toisaalta ensimmäinen osa kotoutumissuunnitelmaa tulisi olla maahanmuuttaja-asiakkaan kokonaisvaltaisen tilannekuvan, terveydentilan ja perhetilanteen läpikäynti, joilla edesautetaan maahanmuuttaja-asiakkaan selviytymistä kotokoulutuksesta ja edistetään koulutuksen aikaista työllistymistä sekä hoidetaan esim. terveydentilaan liittyviä asioita. Kotoutumisajan lyhentäminen vuoden mittaiseksi ei mahdollista kotoutumiskoulutuksen suorittamista tavoitetasolle. Lisäksi on huomioitava luku- ja kirjoitustaidottomien tarve koulutukseen, jolloin työelämässä ja ammatillisessa koulutuksessa tarvittavan kielitaidon ja esim. matemaattisten taitojen hankkiminen vaatii useamman vuoden opiskelun etenkin, kun vierasta kieltä opiskellaan ilman oman äidinkielen luku- ja kirjoitustaidon suoma tukea. Kielitaitovaatimusten lisäksi myös työelämävalmiuksien ja yrittäjävalmiuksien kehittämiseen vuosi on liian lyhyt aika.

Koulutustarjonnan mahdollisessa lisäämisessä on hyvä huomioida, että pätevien kouluttajien rekrytointi on jo nyt haastavaa, päteviä kouluttajia ei löydy riittävästi. Lukutaito-opetus ei voi perustua pelkästään kolmannen sektorin hanketoimijoiden varaan.

Digitalisaation vaikutus maahanmuuttajien ja erityisesti pakolaisten osallisuuden lisäämisessä on tärkeä nosto selonteossa. Digitaidot tulee sisällyttää osaksi kotoutumiskoulutusta.

Maahanmuuttajien tilanteet ovat erilaisia ja eriarvoisia. Maahan muuttaneiden matalampaan koulutustasoon ja sosioekonomiseen asemaan tulisi kiinnittää huomiota, kun palveluja suunnitellaan. Liian homogeeniset palvelut luovat eriarvoistumista yhteiskunnassa ja väliinputoajia. Suomeen muuton syyt ovat moninaistuneet ja maahan muuttaneet voivat olla samanaikaisesti useammassa eri tilanteessa: työssä, yrittäjinä, opiskelijoina, vanhempina, sairaina ja vammaisina. Mikäli palvelut siiloutuisivat tietyn statuksen omaaville, yhä useampi jää palvelujen katvealueelle kykenemättä hyödyntämään potentiaaliaan. Miten tuetaan esimerkiksi vammaisen lapsen vanhempaa opiskelijana ja ruokalähettyrittäjänä?

Työllistymisen kannustinmalleja sekä työnantajille että maahanmuuttajille tarvitaan edelleen. Erityisesti työnantajille suunnatut kannusteet ja kotoutumisaikainen maahanmuuttajien vahva ohjaus työmarkkinoille on olennaista.

Kommentit lukuun 7: Maahanmuuttajien työllisyyden ja osallisuuden edistäminen

Maahanmuuttajien työllisyyden edistäminen edellyttää työvoimapalveluissa annettavan henkilökohtaisen ohjauksen riittävyttä ja toimivuutta sekä maahanmuuttaja-asiakkaan yksilöllisen palvelutarpeen tunnistamista. Tämä edellyttää myös tarvittavaa henkilöstöresursointia niin TE-toimistoissa kuin kuntakokeiluissa.

Palkkatuen hyödyntäminen: Mahdollisuuksia palkkatuen hyödyntämiseen maahanmuuttajien työllisyyden tukemisessa esimerkiksi kotoutumiskoulutuksen aikana tai jälkeen on kannatettava. Tämä vaatii palkkatuen myöntämisen lainsäädännöllisiä muutoksia, jotta palkkatukea voitaisiin myöntää esimerkiksi koulutuksessa olevalle. Palkkatuen myöntämisen edellytyksiä suunniteltaessa on myös hyvä huomioida, että maahanmuuttaja-asiakkaat tekevät kantaväestöä enemmän osa-aikatyötä ja työtä epätyypillisissä työsuhteissa, mitkä eivät välttämättä johda pidempikestoiseen työllistymiseen kokoaikatyössä. Palkkatuen myöntäminen myös työssä oleville maahanmuuttaja-asiakkaille edistäisi tuen käyttöä sekä yrittäjien kiinnostusta työllistää maahanmuuttajia. Maahanmuuttaja-asiakkaille olisi hyvä luoda palkkatuki pidemmälle ajalle ja korkeammalla prosentilla. Toisaalta kysymys maahanmuuttaja-asiakkaiden palkkatuesta on hyvä esittää myös työnantajajärjestöille. Myös työhaastatteluihin liittyvien matkakustannusten korvausten myöntämisedellytysten madaltaminen maahanmuuttaja-asiakkaille madaltaisi kynnystä työpaikan etsimiseen. Nyt tätä ei voida myöntää esim. työvoimakoulutuksessa olevalle, sillä asiakas ei ole JTYPL:n mukainen työtön.

Ammatillisen koulutuksen rahoitus: Mikäli ammatilliseen koulutukseen tulee rahoituslisäys vieraskielisyyteen liittyen, olisi määräraha hyvä ns. korvamerkitä maahanmuuttajien koulutukseen.

Korkeakoulutus: On kannatettavaa, että korkeakoulut tarjoaisivat edistyneemmän S2-tason kielikoulutuksia koko Suomen kattavasti myös oppilaitoksen ulkopuolisille. Huomioitavaa on, että tästä ei saisi tulla kustannuskysymys maahanmuuttaja-asiakkaille.

Oman äidinkielen osuus oppimisessa: Huolehdittava erityisesti luku- ja kirjoitustaidon opettamisesta äidinkielellä, jotta se tukee vieraan kielen oppimista.

Kommentit lukuun 8: Nopeutetaan kotoutumisen käynnistymistä

Esikotouttava toiminta vastaanottokeskuksissa tulee kirjata selkeästi vastaanottolakiin. Tällä on merkittävä vaikutus turvapaikanhakijoiden kotoutumisen käynnistymiseen oleskeluluparatkaisun jälkeen. Vastaanottokeskukset eivät tarjoa ohjausta tai koulutuspalveluja kuin satunnaisesti. Koulutusten laatua ei valvota. Mikäli osaamisen kehittymistä aiotaan mitata, myös annetun koulutuksen laatua tulee tulosperusteisesti mitata.

Yhteistyö ja tiedonsiirto vastaanottokeskuksista myös TE-toimistoihin nopeuttaa palveluihin siirtymistä. Tällä hetkellä tiedot siirtyvät sosiaali- ja terveydenhuoltoon, mutta ei TE-toimistoon.

Kotouttamistyön käynnistyminen ei ole ollut Keski-Suomessa ongelma, vaan on käynnistynyt palvelulupauksien mukaisesti.

Kommentit lukuun 9: Parannetaan ohjauksen ja neuvonnan saatavuutta maahanmuuttajille

Työssä olevien ohjaukseen ja neuvontaan tulee kiinnittää huomiota. Työssä olevan maahanmuuttaja-asiakkaat ovat usein ohjausverkostojen saavuttamattomissa. Tiedotusta pitää lisätä yrittäjä-, työnantaja- ja työntekijäjärjestöjen kautta. Resurssia tarvitaan lisää myös työsuojeluviranomaiselle.

Kommentit lukuun 10: Luodaan kotoutumishjelma alkuvaiheen kotoutumisen tukemiseksi

Eryteisesti alkuvaiheen kokonaisvaltaiselle eri toimijoiden yhteiselle kotoutumishjelmalle, jolla huomioidaan maahanmuuttaja-asiakkaiden heterogeeniset taustat, terveydentila, erilaiset kielelliset ja osaamisen perustuvat lähtökohdat sekä perhetilanteet, on selkeä tarve. Onnistuessaan sillä tehostetaan siirtymiä ja puretaan työllistymisen esteitä sekä lisätään maahanmuuttajaperheiden hyvinvointia.

Kotoutuminen tehostuu, jos kehitetään monipuolista kieli- ja kotoutumista tukevaa palvelutarjontaa valtakunnan kattavasti. Palveluja hyvä tarjota kokonaisvaltaisesti sekä työnhakijoille että työvoiman ulkopuolella oleville. Jos asiakkaat segmentoidaan eri viranomaisten hoidettavaksi, se vaikeuttaa asiakkaan yksilöllistä ohjaamista ja tiedonkulkua.

Kotouttamislaissa olisi määriteltävä selkeämmin ryhmät, joille kotoutumissuunnitelma tehdään kohdassa "muu tarve". Kotoutumisajan ylittäneiden tai sen ulkopuolelle jääneiden kielen opiskeluun panostaminen ja opiskelun mahdollistaminen lisää mahdollisuuksia työllistymiseen ja osaamisen kehittämiseen.

Kotoutumisen onnistumisen mittaaminen erityistä tukea tarvitsevien osalta on haastavaa, koska on vaikea arvioida mikä on riittävää kotoutumista.

JTYPL:n ja kotoutumislain osin päällekkäiset mahdollisuudet tukea omaehtoista opiskelua työttömyysetuudella muodostavat tarpeettoman monimutkaisen kokonaisuuden. Monimutkaisuutta voitaisiin pyrkiä vähentämään muuttamalla lainsäädäntöä siten, että kaikkien työnhakijoiden omaehtoisen opiskelun tukemiseen sovellettaisiin yhtenäisiä, yhteen lakiin koottuja säännöksiä, joissa olisi kuitenkin otettu huomioon maahanmuuttajien erityistarpeet. Tämä on tärkeä muutos, jotta vältetään lainsäädäntöjen väliseltä säätelyltä. Opintojen tukemiseen tulee olla selkeät perusteet, myöntämisedellytykset ja toimintaohjeet.

Kommentit lukuun 11: Kotoutumisen edistäminen tukemaan osaajien pysyvyyttä ja osallisuutta

-

Kommentit lukuun 12: Vahvistetaan kumppanuuksia ja järjestöjen roolia

-

Kommentit lukuun 13: Hyvät väestösuhteet ja osallisuus tukemaan kotoutumista ja yhteenkuuluvuuden tunnetta

-

Kommentit lukuun: Kotoutumisen edistämisen suuntaviivat 2020-luvulle ja tiivistelmä askelista eteenpäin

-

Orrainen Minna
Keski-Suomen TE-toimisto